

Een eerste verkenning van de geschiedenis van Speuld

Ik heb zelfs weleens gedacht: was ik maar iemand uit Speuld, dan zou ik veel eerder geneigd zijn om de geschiedenis van die buurtschap te gaan onderzoeken. En dat zou dan komen omdat het meer 'eigen' zou zijn en doordat die geschiedenis vanwege de beperkte oppervlakte, het geringe aantal oude erven en inwoners best eens overzichtelijk zou kunnen zijn. Bovendien bevonden zich in Speuld verschillende herengoederen en daarvan is meestal aardig wat administratie bewaard gebleven.

Maar aan de slag. Je hoeft natuurlijk niet het werk van anderen over te doen. Het is daarom verstandig eerst maar eens te bestuderen wat zij hebben geschreven. En dat valt tegen. Eigenlijk is er nog nooit een studie over dé geschiedenis van Speuld verschenen. Gelukkig zijn er in het verleden amateurarcheologen actief geweest en vindt de laatste decennia veel meer archeologisch onderzoek plaats wanneer er ergens gebouwd gaat worden of door andere oorzaken ons bodemarchief wordt bedreigd. De rapporten daarvan, kunnen veel zeggen over bewoning, ouderdom, grondgebruik etc. Informatie daaruit houdt de lezer, mits zij beschikbaar zijn, tegoed.

Er is dus niet zoveel over Speuld geschreven. Wie wel iets heeft gedaan is de doopsgezinde predikant Craandijk die rond 1880 overal in het land wandelingen en daarbij aantekeningen maakte, o.m. om een beschrijving te geven van een Nederland dat nog enigszins als oorspronkelijk kon gelden.¹ Craandijk is ook door Speuld gekomen en schreef er dit over:

Hoe oud is Speuld?

Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag. Sommige plaatsen zijn bewust gesticht en dan is een stichtingsjaar wel te vinden. Oude boerengemeenschappen, zoals Ermelo en Putten, worden op een gegeven moment in officiële papieren als testamenten of schenkingsakten genoemd. Dan weet je dat een plaats in het jaar van vastlegging al bestond. Als die akte althans echt is, want er zijn er in het verleden veel vervalst. Dat die schriftelijke vermelding ook maar een toevallig moment kon zijn in de al lange geschiedenis van een plaats is natuurlijk ook duidelijk. Maar vooral de laatste decennia heeft onderzoek uitgewezen dat dorpen op zandgronden vaak veel ouder zijn dan vroeger werd gedacht.

Daarnaast 'wandelden' dorpen nogal eens door een bepaald gebied. Was de grond op de akker uitgeput, dan verhuisde men de boerderij een stukje. Het plekje waar men had gewoond werd als akker in gebruik genomen want daar was door de bewoning de bodem verrijkt. Maar welke plek kun je dan als een oorspronkelijk Speuld aanwijzen? Op een gegeven moment stopte het wandelen van het dorp, bijv. door de bouw van een kerk. Maar ja, een kerkdorp is Speuld nooit geweest.

Ik las dat de eerste vermelding van de naam Speuld voorkomt in een lijst van bezittingen van Herbertus van Putten.² Dat was niet iemand uit de buurt, want hij zou zijn naam ontlene aan een Putten onder Vollenhove in Overijssel, maar hij had hier wel veel bezittingen. Vanwege dat laatste had hij in de regio ook een hof, een beheerkantoor, in Putten. Maar dat is dus min of meer toeval. Herbertus had bezittingen in 'Spelde', waarmee Speuld moet zijn bedoeld. Namen van personen die daarbij hoorden, waarschijnlijk horigen, waren Arnold, de zoon van Hendrik, nog een Arnold en een Wolf. Bijna uit dezelfde tijd, waarschijnlijk van iets later, dateert een lange lijst van horigen op de Veluwe.

De lijst was per cloft (ambtsgebied) verdeeld in horigen van de graaf en horigen van andere heren. Onder de horigen van de graaf ontmoeten wij een Gerrit van Spuede met zijn moeder, een Herman van Spuede en daartussen staat 'Wolf die Scoler'. Zou dat dezelfde Wolf zijn van daarnet? Dat lijkt

niet logisch want hij staat hier onder de horigen van de graaf en niet onder die van andere heren, zoals Herbert van Putten. Dat zijn van puzzels die zich zomaar kunnen voordoen. Spelde hierboven is trouwens geen typefout. De 'eu' werd in de middeleeuwen vaak zo geschreven. Spelling stond toen nog niet vast.

Diezelfde schrijfwijze vinden wij bij de familie Van Spelde, een van de aanzienlijkste families in de belangrijke handelsstad Harderwijk. Het zal zo zijn dat leden van deze familie in Spelde in goeden doen raakten en naar de stad trokken of iemand van hen in de stad carrière maakte. Zij hadden zitting in het Stadsbestuur, waren burgemeester en drie Van Speldes waren commandeur (hoofd/abt) van de Johannieter commanderij Sint Jansdal in Horst.

Verantwoording afbeeldingen:

Kaartfragmenten afkomstig van de kaart van De Man (2e versie)

Fragment uit Wandelingen van Craandijk

Foto (schaapskooi) uit De Spiegel 1913. Foto Van Leer. Collectie auteur.

Prentbriefkaart Schaapskooien in Speuld. Uitgave Nauta, Velsen. 1926 Collectie auteur.

Foto zegel. Gelders Archief 0002-202-7-8-1522-1

Craandijk, J., *Wandelingen door Nederland met pen en Potlood* (Haarlem 1879) 306.

Otten, D., *Landschap en plaatsnamen van de Noordwest-Veluwe* (Arnhem 1991)

¹ Craandijk, J., *Wandelingen door Nederland met pen en Potlood* (Haarlem 1879)

² Otten, D., *Landschap en plaatsnamen van de Noordwest-Veluwe* (Arnhem 1991) 83.